

Oorlogsschade in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer tijdens de Tweede Wereldoorlog, 1939-1945¹

Rombout Nijssen

Vier dorpen in het westen van Limburg

Sinds de fusies van 1976-1977 vormen de dorpen Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer samen de gemeente Nieuwerkerken. Nieuwerkerken ligt aan de grens met de provincie Vlaams-Brabant, tussen Sint-Truiden en Herk-de-Stad.

Tussen Binderveld en Nieuwerkerken lag tot 1954 de enclave Schelfhei. Schelfhei hoorde bij de gemeente Gorseme, hoewel het volledig los lag van die gemeente. In Schelfhei woonden meer mensen dan in Gorseme zelf, maar toch bevonden de gemeenschapsvoorzieningen zoals school en kerk zich in Gorseme dorp. De inwoners van Schelfhei waren in kerkelijk, sociaal en economisch opzicht helemaal op Nieuwerkerken gericht. Daar gingen zij naar de kerk en daar gingen hun kinderen naar school. Het was dan ook een logische beslissing dat Schelfhei in 1954 van Gorseme werd losgemaakt en bij Nieuwerkerken gevoegd. Bij de fusies van 1970 werden Binderveld en Nieuwerkerken samengevoegd.

Het zuiden van de gemeente Kozen behoorde vanouds tot de parochie Kortenbos. Kortenbos was geen zelfstandige gemeente, maar een parochie waartoe de bewoners van een deel van Kozen, een deel van Brustem, een deel van Zepperen en een deel van Alken behoorden. De basiliek was en is de parochiekerk van Kortenbos, en de gemeenschap heeft een eigen lagere school. Bij de fusies van 1970 werd het zuiden van Kozen, met onder andere de basiliek van Kortenbos, van de gemeente afgesplitst en bij Sint-Truiden gevoegd. Kozen verloor zo ongeveer een vierde van zijn oppervlakte. Het overblijvende deel van de gemeente werd samengevoegd met Wijer en vormde de nieuwe gemeente Kozen.

Zes jaar later, bij de fusies van 1976-1977 werden de toenmalige gemeenten Nieuwerkerken (met Binderveld en Nieuwerkerken) en Kozen (met Kozen en Wijer) samengevoegd. Sindsdien vormen zij de gemeente Nieuwerkerken.

Negentienduizendvijfhonderd bebroede eieren

In februari 1940, als het Belgisch leger in Wijer een tankstation voor zijn voertuigen inricht, wordt de oorlogsdreiging voor de mensen van het dorp een stuk concreter. Hoewel Wijer in de jaren voor de oorlog een traditioneel landbouwersdorp is, zijn er toch al ondernemers die met de nieuwe technologieën van die tijd hun voordeel doen. Een van hen is Theo Van Tilt, die aan de Grotestraat een *kuikenkwekerij* uitbaat.

Wanneer op 10 en 11 mei de gevechten tussen Belgische en Duitse eenheden het elektriciteitsnet beschadigen, valt in Wijer de elektriciteit uit, wat zware gevolgen heeft voor Van Tilt. Hij heeft in de voorgaande jaren immers geïnvesteerd in een elektrische broedinstallatie. 19.500 eieren liggen die dagen in zijn elektrisch verwarmde broedbakken. Zodra de verwarming uitvalt gaan al die eieren verloren. Van Tilt schat zijn verlies op 12.700 frank. Alsof dat niet genoeg is, steelt een Duitse militair in de eerste oorlogsdagen nog zijn fiets. Die is niet meer gloednieuw, maar hij is volgens de aangever toch nog 500 frank waard, zodat zijn totale schade ten gevolge van de oorlogshandelingen 13.200 frank bedraagt.

Theo Van Tilt is bij de laatsten die een dossier indienen bij het Ministerie voor Wederopbouw. Hij wacht tot 24 januari 1960². Anderhalf jaar later, op 19 juni 1961, stelt de administratie vast dat Van Tilt recht heeft op een vergoeding van 1.231 frank in obligaties en op een terugbetalingswaarborg voor een lening van 39.960 frank. Dat laatste betekent dat hij voor dat bedrag een lening tegen een verlaagde intrestvoet kan aangaan bij de Nationale Kas voor Beroepskrediet. Dat hij de vergoeding van 1.231 frank niet contant maar in obligaties krijgt die op een obligatierekening vastgezet worden, betekent dat hij dat bedrag pas na verloop van tijd mag opnemen en dat hij moet aantonen dat hij het geld gebruikt voor het herstellen van de oorlogsschade.

Uit het dossier blijkt dat de administratie Van Tilts aangifte niet in vraag stelt. De reden waarom de aanvrager slechts een fractie van zijn schade vergoed krijgt, is dat uit het onderzoek gebleken is dat hij over een voldoende groot eigen vermogen beschikt, waardoor aangenomen mag worden dat hij ook met een gedeeltelijke terugbetaling van de schade in staat is om zijn bedrijf weer op te starten.

150 dossiers

Theo Van Tilt en zijn echtgenote zijn niet de enigen in Nieuwerkerken of in Wijer die materiële schade geleden hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog. In het archief van de Hasseltse directie van het Ministerie van Wederopbouw zijn 18 dossiers bewaard die betrekking hebben op aanvragen voor een vergoeding voor oorlogsschade die zich in Binderveld heeft voorgedaan, 24 dossiers hebben betrekking op schadegevallen in Kozen, 32 dossiers gaan over schadegevallen in Nieuwerkerken, 20 dossiers hebben betrekking op schade in

Gorsem Schelfhei en 56 dossiers gaan over oorlogsschade in Wijer.

Wellicht hebben meer mensen in onze dorpen schade geleden ten gevolge van de oorlogshandelingen. Het is zeer waarschijnlijk dat niet iedereen die schade geleden heeft, een aanvraag voor een vergoeding ingediend heeft. Er was immers vastgesteld dat de schade minstens 2.000 frank moest bedragen om in aanmerking te komen voor een vergoeding. Het is waarschijnlijk dat mensen die zagen dat hun schade niet in de buurt van dat bedrag kwam, geen dossier hebben ingediend. Voorts is het zo dat niet iedereen in aanmerking kwam voor een tegemoetkoming. Wie niet aan de hand van een door de burgemeester ondertekend attest kan aantonen dat hij zich tijdens de oorlogsjaren als een goede Belg heeft gedragen, heeft geen recht op een vergoeding en dient wellicht ook geen aanvraag in.

Een volledig dossier bevat gegevens over de aanvrager van een vergoeding, over het schadegeval en over het bedrag waarop de aanvrager de schade schat, over de behandeling van het dossier door de administratie, met gegevens over haar berekening van het schadebedrag en tenslotte ook gegevens over de vaststelling van de vergoeding en de wijze waarop die zal worden uitbetaald. De meerderheid van de aanvragers vraagt een vergoeding voor de schade die werd aangericht aan hun woning of boerderij door de schokgolven die veroorzaakt werden door ontploffingen in de onmiddellijke nabijheid, voor handelswaren die uit hun winkel geplunderd werden of voor huisraad die vernield werd.

Voor de vaststelling van het bedrag van de schade aan woningen wordt meestal beroep gedaan op een expertise door een architect of een aannemer. Voor winkelwaren of kledij en andere huisraad wordt gebruik gemaakt van prijslijsten en van door de administratie vastgestelde forfaitaire stuksprijzen. Aanvragers gaan soms uit van de prijs die zij betaalden toen ze iets aankochten, terwijl de administratie uitgaat van het bedrag dat nodig is om het verloren voorwerp of dier te vervangen. Anderzijds vergeten aanvragers wel eens dat hun bezittingen door de jaren ouderdom niet meer evenveel waard zijn als nieuwe waren. In dat geval trekt de administratie een deel van het gevraagde bedrag af omwille van *sleet*.

Vergoedingen kunnen verstrekt worden in de vorm van een betaling of in de vorm van een schuldwaarborg. De betaling kan op twee manieren gebeuren: in contant geld of in de vorm van staatsobligaties die pas op termijn te gelde gemaakt kunnen worden. Beperkte bedragen worden in de regel in contant geld uitbetaald, grotere bedragen voor de helft in contant geld en voor de helft in obligaties. Wanneer iemand een schuldwaarborg verleend wordt, dan betekent dat dat hij dat bepaalde bedrag bij een financiële instelling kan lenen aan gunstige voorwaarden, aangezien de Staat de terugbetaling van het kapitaal garandeert.

Niet alle dossiers zijn volledig. Sommigen bevatten alleen gegevens over de aangifte van schade, zonder dat er gegevens zijn over de behandeling van het dossier door de administratie of over de toegewezen vergoeding.

Binderveld: gestolen fietsen en drie vliegtuigbommen

Alfons Vandersmissen en zijn echtgenote³ wonen aan de Krommenhofstraat. Volgens hun aangifte zijn zij de eersten die met oorlogsschade te maken krijgen als Belgische militairen al in augustus 1939 zonder te betalen een fiets opeisen. Ook bij Louis Schurmans⁴ in de Dorpsstraat wordt vóór 10 mei 1940 al een fiets opgeëist door Belgische militairen. In de dagen na de inval nemen Belgische militairen nog twee fietsen mee bij Hubert Moyaerts⁵ in de Leemstraat.

VI. Het schadegeval.	
a) Datum.	a) Augustus 1939
b) Plaats, oorzaak, omstandigheden en aard.	b) Binderveld Werd opgeëist door Belgisch leger in Augustus 1939
c) Gebeurtijk de nationaliteit van het leger dat de schade heeft veroorzaakt.	c) Belgisch
d) Omvang van de beschadiging (gedeeltelijke of geheele vernietiging).	d) geheel
e) Werd er naderhand geplunderd of beschadigd?	e) nee
VII. De vaststelling.	
a) Naam, voornaam, adres en beroep van den deskundige, welke is opgetreden voor rekening van den gesigniteerde.	a) Luyckx, Binderveld
b) Bedrag van de door den deskundige geleverde eerebeloofingen en uitschotten.	b)

Alfons Vandersmissen geeft aan dat zijn fiets al in augustus 1939 door *het Belgisch leger* werd opgeëist.

Op 11 mei 1940 krijgt Binderveld met de gevechten te maken. Een paard van Louis Schurmans⁶ wordt getroffen door een scherp van een obus. Het paard is zwaar gewond en bezwijkt twee dagen later. Vanaf 11 mei worden in Binderveld gedurende drie dagen Duitse soldaten ingekwartierd. Ernest Joris⁷ meldt na de oorlog dat ingekwartierde soldaten op 12 en 13 mei 1940 de huisraad van het kasteel plunderen.

In september 1941 ontvreemden Duitse militairen 300 kg haver bij Hubert Moyaerts⁸. Bij Pierre Diepenrijckx⁹ in de Hoogstraat wordt in de loop van de oorlog een afsluiting vernield.

Tot 18 augustus 1944 blijft Binderveld van grote oorlogsschade gespaard. Die dag echter wordt boven onze streek een geallieerde bommenwerper door Duitse jachtvliegtuigen aangevallen. Om snelheid te winnen en aan de aanvallers te ontkomen, dropt het geallieerde vliegtuig zijn bommen. Drie daarvan slaan in Binderveld in op een akker van Louis Schurmans¹⁰ aan de Krommenhof. Zij slaan drie kraters, acht meter breed en drie meter diep volgens de aangifte van Schurmans. Veldvruchten en fruitbomen worden vernield.

De ontploffingen veroorzaken een schokgolf die de lemen huizen in de omgeving dooreen schudt. Zowel woningen als hun inboedels raken beschadigd. Naast Louis Schurmans¹¹ in de Dorpsstraat, melden ook Gerard Herbots¹², Gaston Herbots¹³, Victor Strauven¹⁴ en Henri Vrancken¹⁵ van de Daalstraat, Lucien Kempeneers¹⁶ van de Kruisstraat en Ernest Joris¹⁷ van het kasteel van Binderveld schade aan hun woningen en hun inboedels ten gevolge van de ontploffingen van 18 augustus 1944.

Bij de bevrijding in september 1944 stelen terugtrekkende Duitse soldaten bij Louis Schurmans¹⁸ weer een fiets.

Kozen: schade tijdens de eerste oorlogsdagen en bij de bevrijding

Wie in Kozen op 10 mei 1940 nog twijfelt of de oorlog echt uitgebroken is, wordt snel met de neus op de feiten gedrukt. Duitse vliegtuigen gooien bommen af die in de omgeving van de Opcosenstraat terechtkomen. De schokgolven die door de ontploffingen veroorzaakt worden, beschadigen de woningen en inboedels van Celestin Wintmolders¹⁹ en van Maria Juliana 's Heeren²⁰ in de Opcosenstraat. Wintmolders beschrijft in zijn aangifte wat er gebeurde: *“Duitse bommen ontploften op circa 20 meter van de woning. Door den luchtdruk werd het gansche gebouw geschud, de muren en vensters ontwricht, de ruiten gebroken, de pannen dooreen geworpen, de deuren stuk en de zolderingen bouwvallig. Daarbij al de huismeubels met geweld verslingerd en gansch stuk, ofwel gedeeltelijk vernield. Daarbij gansch het dak verschoven en van de muren afgezakt.”*

Verschillende huisgezinnen slaan op de vlucht en sommigen laten hun huis onbewaakt achter. Jan Vandermeeren²¹ die aan de Steenweg in Kortenbos woont, is een van de mensen die zijn woning later geplunderd terugvindt. Bij hem worden op 10 mei een fiets, twee uurwerken, tafelmessen en een slijprijem gestolen. Isidoor Vanleeuw²² in de Wijerstraat beschrijft hoe zijn fiets meegenomen wordt door een vluchtende Belgische soldaat: *“Rijwiel opgeëischt door Belgisch soldaat te mijnen huize. De militair werd op de hielen gevolgd door oprukkende Duitse krijgers. Aan het afleveren van een bon werd niet gedacht.”* Op 12 mei nemen terugtrekkende Belgische militairen de fiets van Maria Vanroye²³ uit Kortenbos en de fiets die Jan Ramaekers²⁴ van de Bergstraat aan de kerk van Kortenbos gezet had, mee.

6003566

Rechts Verbaal van schatting der schade toegelicht aan de broederij van Wm Wintmolders Celestin, Opoosenstraat 18 te Kozen; door het ontfloffen van de munitie van een in den nabijgelegen boomgaard (20 meter afstand)

Deze schade werd opgemaakt door Heeren Remy Hoofdonckwijn - Kozen - Vandebro Joseph - Opoosen - wester - Vandebro August - Opoosen en Clajfelians Jan - Meher te Kozen.

Rechtelijke eigendom bestaat uit een groot woonhuis met verdiep; gedeeltelijk gebouwd in hout en steen, terwijl de gevelde staal, hout en steen in steen zijn.

Algemeen toestand:
Door den luchtdruk, werd het gemaste gebouw geschaad; de muren en vensters ontbreken; de ruiten gebroken, de pannen dooreen geworpen; de deuren stuk en de toeladeringen boomvallyg.

Grootlij al de huismobelen met geweld verstoort en gansche stuk ofwel gedeeltelijk vernield. Drukkerij gewicht het dak is, de vensters en de muren afgeperakt.

Lening der schade - Prijs 1939.

	Frank	ct.
96 Ruiten stuk - 18 m ² x 55 fr per m ²	990	00
2. 2100 pannen afgeworpen - 1500 ct 1000	225	00
4 vensters stuk 4 deuren stuk - 50 fr per stuk	200	00
4000 kg. hakh voor bestaan aan 20 fr de 100 kg.	800	00
1000 kg. sand aan 2 fr de 100 kg.	200	00
Onder de muren	2975	00

De herrijt a.u.b.

Recto en verso van de kostenraming voor het herbouwen van de woning van Celestin Wintmolders.

Ondertussen worden op 11 mei verlaten huizen geplunderd. Gerard Wintmolders²⁵, de gemeentesecretaris, doet aangifte van de plundering van een woning in de Dorpsstraat. Lambert Vaes²⁶ van de Opcosenstraat ziet op 10 mei dat er Belgisch artilleriegeschut opgesteld staat in de nabijheid van zijn woning. Liever dan te moeten meemaken hoe die stellingen door de Duitsers worden aangevallen, gaat hij met zijn gezin op de vlucht. Bij zijn thuiskomst zijn twee fietsen en een kar verdwenen, en vindt hij zijn woning bezet door Duitse militairen.

Emiel Vlecken²⁷ is onderwijzer in Kortenbos en woont er in het schoolhuis. Ook hij slaat op 10 mei op de vlucht. Bij zijn terugkomst is de woning geplunderd. In zijn aangifte schrijft hij "Bij het uitbreken van den oorlog werd het woonhuis verlaten. Bij onze terugkeer op 2 juni vonden wij de deuren opengebroken en het huis geplunderd. Gedurig verscheidene dagen werd het door Duitschers bezet."

Overgehaakt		2915	00
Twee dekmannen 10 dagen werk aan 5 $\frac{1}{2}$ en 4 fr per uur		1152	00
3.	Reparatie aan deuren en vensters: 2 slaapkamers, 6 daag. 40 fr	180	00
6.	Twee nieuwe vensters gezet: maat 11 $\frac{1}{2}$ x 1,50 m	960	00
7.	Monteerwerk voor 2 reparaties van vensters en deuren	600	00
8.	Twee plaatsen herrekenen	1200	00
9.	Belegpapier in al de plaatsen kamers, - 4 onder. 8 daag	700	00
10.	Gravalf spandijns geheel stuk 80 fr stuk	960	00
11.	1. Verschuiven stad of houten leuning in oude leuning - Lestig werk - 3 werkdagen - 40 fr	720	00
12.	Reparatie repareren - nieuw schilderen	360	00
13.	Steken leuning in voegen - openingen voordeuren - nieuw wieling ledigen - kopers en latten waar 't stuk is - 3w. 3d.	360	00
14.	Omgevallen maal op nieuw opruimen - oude deuren af- schrappen		
15.	Houten omgebruikt door de drukking - accepte werk alomte 7500 baksteen - 100 fr het 1000	2100	00
	7500 kg rond 5 fr de 100 kg	375	00
	3750 kg. kalkalk - 20 fr de 100 kg	750	00
	Deurhaken 1 meter en 1 die naar - 20 dagen 40 fr in 30 fr	1400	00
	Twee schoongarnituren gedeeltelijk vernield	300	00
17.	Glaswerk: potten, karabos 3 (gedeeltelijk)	200	00
18.	Koffie en vries - eetwies ...	300	00
19.	Versiering: garnituren, potten, bloemen, breinert (gedeeltelijk onbruikbaar)	600	00
Algeheel totaal		14432	00
Opgehaakt te Koken door 11 Juni 1940			
De overnake Nijssen			

In de woning van Leonard Gilis²⁸ in de Helstraat worden op 11 mei Duitse militairen ingekwartierd. Na hun vertrek blijkt de kleerkast geplunderd te zijn.

Op 16 mei is er weer een Duitse eenheid op doorreis in Kozen. Hun materiaal wordt voortgetrokken door een vijftiental paarden, die zij te grazen zetten op een weiland van Albert Wanten²⁹ in de Bergstraat. Zelf doen de soldaten zich te goed aan het spek, de eieren en de koffie die zij in het huis van Wanten vinden.

Daarna keert de rust terug in Kozen. Pas op 13 mei 1942 is er weer oorlogsschade te melden. Die dag krijgt de burgemeester opdracht een Duitse eenheid in te kwartieren. Liever dan de dorpsbewoners te plagen door her en der enkele militairen te laten overnachten, biedt hij het hele gezelschap aan in de gemeenteschool te overnachten. Wanneer de sol-

6003273

H. Isidoor - Isidoor

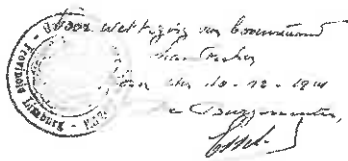
Mr. Vanleew - Isidoor
aan Kwaadverleed Leen

Voor verkoop en levering van het volgende
betaalbaar

Strom den 12-11-1939.

1. Heurnigriet - Merk - Stalbord
met lamp - prijs 829 f.

Kwaadverleed Leen

6003273

Dat omringelende, in de naam Margareta,
verwachting te de wet, bij de Inkomstent
n. 30, van de Staat of naar de g. lange h. van
geenest wa. het feit dat in deze macht van
11 op 12 Nov 1940 van de Staat
militaire den feitel heeft opgevoerd van
Vanleew Isidoor, in wegens opening van,
bevoegdheid, bedoeld, macht heeft uitgegeven
200

Door Isidoor Vanleew ingeleverde bewijsstukken voor de waarde van zijn fiets en voor het feit dat hij door een soldaat werd meegenomen.

daten de volgende dag de school verlaten hebben, blijken ook de voorraad schriften en potloden en de weegschaal met de koperen gewichten verdwenen te zijn³⁰.

Hoewel de geallieerde legers na de landing in Normandië op 6 juni 1944 gedurig terrein winnen en de Duitse eenheden duidelijk niet tegen de overmacht opgewassen blijken, noodzaakt de situatie aan het front in Rusland de Duitse legerleiding om eenheden van het Westen naar het Oosten te verplaatsen. Op 20 juni 1944 passeert een Duitse eenheid op weg naar Duitsland Kozen. Bij Joseph Droogmans³¹ in de Opcozenstraat stelen Duitse soldaten twee fietsen en een radio.

Groeiende zenuwachtigheid bij de Duitse bezetters, die steeds meer militaire nederlagen te verwerken krijgen en die in eigen land met altijd grotere tekorten aan arbeidskrachten te maken hebben, is de dieperliggende oorzaak van de razzia die Duitse agenten op 29 augustus 1944 in Kozen houden. Anders dan in Nieuwerkerken, waar zij op 1 augustus op zoek gaan naar weerstanders, is de razzia van 29 augustus in Kozen bedoeld om werkweigerders te vinden. Twee zonen van Lambert en Maria Vaes-Ruymen³² in de Opcozenstraat zijn werkweigerders. Zij weigeren in te gaan op het bevel van de Duitse overheid om in Duitsland te gaan werken en houden zich schuil. De Duitse agenten die de jongemannen zoeken kunnen hen niet vinden en plunderen de woning van hun ouders.

b) TOTALE VERNIELING

VERNIELDE OF VERDWENEN VOORWERPEN			Handelswaarde in nieuwen staat, op 31 Augustus 1939	Aftrek voor ouderdom
Aantal	BEKNOPTE OPGAVE EN BESCHRIJVING	Jaartal van aan- schaffing		
200	teggelfloeden		180,-	
200	"		50,-	
22	"		97,-	
36	pot-leiden		27,-	
	koppen gewichten		11,-	
	ruisgras		65,-	
Totalen			1150,-	
Verschil			1150,-	

(1) Bij gebrek aan plaats, bijlagen gebruiken.

De aangifte van de uit de gemeenteschool van Kozen verdwenen voorwerpen.

Op 6 september zijn de eerste Amerikanen in Kozen, zo verklaart althans Jules Coenen³³, als hij na de oorlog aangeeft dat een Amerikaanse tankeenheid van 6 tot 16 september 1944 gebruik gemaakt heeft van zijn weilanden aan de Eendenpoel om er hun kamp op te slaan. Maar liefst negen hectare weiland, zo verklaart Coenen, zijn door de Amerikaanse tanks en vrachtwagens beschadigd en moeten hersteld worden. Bovendien is een groot deel van de aardappelen, bieten en rapen die hij nog in het veld had staan door dezelfde Amerikanen vernield.

Vanaf september 1944 krijgen onze dorpen ook te maken met de Duitse V1's. Twee van die tuigen storten in Kozen neer. De eerste V1 die Kozen raakt valt op 4 september en beschadigt huizen in de Dorpsstraat³⁴. De tweede valt exact twee maanden later, op 4 november, en richt vooral schade aan in de Bergstraat³⁵.

Pierre Hasevoets³⁶ meldt schade aan zijn woning in de Neercosenstraat ten gevolge van de inslag van een V1 - hij noemt die een *robotbom* - op circa 150 meter van zijn woning. Mogelijk gaat het hier om een V1 die in Alken of in Stevoort gevallen is. De schade aan de woningen van Leonard Nulens³⁷ en Lucien Reynders³⁸ in de Wijerstraat is het gevolg van de ontploffing van een V1 in het Zwarteinde in Wijer, dicht bij de grens met Kozen.

Nieuwerkerken: een radarpost, vliegtuigbommen en de razzia van 1 augustus 1944

Drie inwoners van Schelfhei geven schade aan die al op 10 mei 1940 voorgevallen is. In de loop van die dag vallen er Duitse bommen in het Mouveld. Zij beschadigen de woning van Lambert Joris³⁹ en na het bombardement zit er een krater in een akker van Emiel Bangels⁴⁰. Bangels vergeet niet te melden dat het aan- en aflopen van nieuwsgierigen die de volgende dagen de krater wilden zien nog meer schade aan zijn veldvruchten aanrichtte. Bij de weduwe Cuypers in de Kerkstraat stelen Duitse soldaten twee fietsen. Bovendien besluit een Duitse eenheid op doortocht een weide die haar toebehoort als kampplaats in te richten. Na hun vertrek blijken de haag en verschillende fruitbomen vernield te zijn⁴¹.

Nieuwerkerken zelf krijgt volgens de aangiften vanaf 11 mei met het oorlogsgeweld te maken. Florentine Vandormael⁴² van de Kerkstraat meldt dat een bombardement door Duitse vliegtuigen die dag de hagen rond een van haar percelen heeft beschadigd. Diezelfde dag trekken terugtrekkende Belgische militairen door het dorp. Bij Jozef Cuypers⁴³ op de Dries nemen zij een kar mee. Jean Lavigne⁴⁴ en zijn echtgenote hebben aan de Steenweg een herberg en een winkel waar zij kruidenierswaren en veevoerders verkopen. Op 10 mei gaan zij op de vlucht en bij hun terugkomst vinden zij hun zaak geplunderd terug. Een dag later, op 12 mei, nemen terugtrekkende Belgische militairen bij Felix Bonneux⁴⁵ op de Dries een kar, paardengetuig en een kruiwagen mee.

Daarna komen de Duitsers het dorp in. In de loop van mei steelt een Duitse militair een fiets bij Jozef Motmans⁴⁶ aan de Weg naar Binderveld, terwijl een Duitse eenheid die maand een twintigtal paarden een weiland van Charles Strauven⁴⁷ van de Kerkstraat laat afgrazen en haver, hooi en stro opeist. Dezelfde eenheid richt die maand ook schade aan fruitbomen van Charles Strauven en Urbain Joris⁴⁸, ook van de Kerkstraat, aan.

In de nacht van 27 op 28 maart 1941 lost een geallieerd vliegtuig zijn bommen boven Schelfhei. Mogelijk gaat het ook hier om een vliegtuig dat snelheid wil maken omdat het door Duitse jagers onderschept wordt. De schokgolven van de ontploffingen beschadigen de woningen van de weduwe Hayen⁴⁹, Jozef Cox⁵⁰, van Jozef Carlens⁵¹ en van de familie Motmans⁵² aan de Diestersteenweg.

Toevallig zijn die nacht twee rijkswachters van de brigade van Sint-Truiden op wachttronde in Schelfhei. Dankzij hun verslag, waarvan een afschrift in het dossier van de weduwe Hayen⁵³ zit, weten wij meer over wat er die nacht gebeurde. Anders dan wat uit de schade-dossiers blijkt, melden zij dat vier woningen – van de weduwe Hayen, van Jozef Carlens, van Jozef Cox en van Desiré Lenaerts – zwaar beschadigd zijn, en vier andere licht beschadigd. In hun verslag schrijven de twee rijkswachters:

In den nacht van 27 op 28 maart 1941, om 23 uur 30 minuten, bevonden wij ons op dienst in

de gemeente Gorseem, gehucht Gorseem-Schelfheide, wanneer onze aandacht getrokken werd door verscheidene vliegtuigen die in de lucht zweefden. Plotseling hoorden wij verschillende zware slagen die veroorzaakt waren door het ontploffen van bommen. Eenige oogenblikken later ontdekten wij de plaats waar deze gevallen waren en die was de gemeente Gorseem, gehucht Gorseem-Schelfheide. Op deze plaats vertoonde de steenweg Sint-Truiden – Herk-de-Stad een diepe trechter die bijna de heele breedte van den steenweg omvatte.

...
De genaamde Hayen Yvonne werd ter plaatse gedood. Haar broeder, Hayen Jozef, werd zwaar gewond en overgebracht naar de Sint-Annakliniek te Sint-Truiden. Grauls Elvire werd licht aan het achterhoofd gekwetst.

...
Volgens wij hebben kunnen bestatigen zijn er op een afstand van 250 meters 6 bommen gevallen, die allen ontploft zijn. Bij uitzondering van de bom die in den steenweg gevallen is, zijn al de anderen op velden en weiden gevallen, waar zij eveneens groote trechters geslagen hebben en schade hebben toegebracht aan de landerijen.

...
Rosalie Poelmans, de moeder van Yvonne en Jozef Hayen, verklaart aan de rijkswachters: Wij hoorden de vliegmaschinen ronken en terzelfdertijd het gefluit van het vallen der bommen. Wij zijn uit elkaar gesprongen, doch mijne dochter Yvonne werd ten gronde geslingerd, evenals mijn zoon Jozef. Mijne dochter werd bijna op den slag gedood en mijn zoon Jozef werd hevig gewond en schreeuwde van pijn. Wij hebben den geneesheer Ballet van Rummen verwittigd, die mijn zoon verzorgd en naar de Sint-Annakliniek van Sint-Truiden overgebracht heeft, waar deze zich nu nog bevindt. Er werd niemand anders gekwetst. Al het licht was goed verduisterd. Wij baten alhier een bakkerij en herberg uit en er zijn 300 broden van 1,8 kilo vernietigd, evenals 300 kilo meel. In mijn herberg werden ongeveer 85 liter likeur verbrijzeld. Al het huisgerief, stoelen, kasten, tafels, bedden werden verbrijzeld of hevig beschadigd. Al de deuren en vensters zijn verbrijzeld. Drie karren die zich onder een bergplaats bevonden en de luxauto die zich in den stal bevond werden beschadigd. Den voorgevel, den achtergevel en stallingen werden gansch vernield, evenals het gansche dak, de zoldering en al de plafonds.

Het verslag gaat verder met verklaringen van de bewoners van de overige beschadigde woningen.

Op de grens met Herk-de-Stad en Wijer, ligt op de plek die Begijnenbos genoemd wordt een van de hoogste punten in de verre omgeving. De Duitse legerleiding vindt dit de geschikte plaats voor een radarpost, die deel uitmaakt van een ononderbroken lijn van radarposten die van Noorwegen tot Frankrijk reikt. Zodra de radar in Nieuwerkerken operationeel is, worden van daaruit onder meer de Duitse nachtjagers van het vliegveld van Brustem naar hun doelen geleid⁵⁴.

Volgens de aangifteformulieren worden de meeste installaties in de periode van november 1941 tot november 1942 geplaatst. Een tiental inwoners van Nieuwerkerken⁵⁵ geeft schade aan

Oorlogsschade in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer tijdens de
Tweede Wereldoorlog, 1939-1945

DOSSIER Nr. 0/600473

669
10
026163

0/600473

De ondergeteekenden, Joris, Gaston wonende Kerkstrat, 102 te
Gorsen en Joris, Lucien eveneens wonende Kerkstrat, 102 bevestigen dat op
datum van 11 Mei 1940 door het neerwerpen van bommen door Duitsche vlieg-
tulen volgende schade aangericht werd aan de volgende vruchten welke te
velde stonden en toebch orde aan den geneemde Bangels, Emile wonende Nieuwe
steenweg, 22 te Gorsen-Schepelheide.

Eveneens werden de volgende voeders voor paarden in beslag genomen:

Kenelijk: ~~xxx~~

500 Kgr. hooi bedrag der schade 450 Fr.

20 Kgr. haver bedrag der schade 80 Fr.

1 are rogge werd vernietigd, x 150 Fr.

1 are hardappelen vernietigd 150 Fr.

TOTAAL: 650 Fr.

Gorsen, den 20 Januari 1942

De Getuigen,

De Aanvrager,

J. Joris
G. Gaston

E. Bangels

Gemeentebestuur

van

Gorsen

Voor wettiging van bovenssaande handteekeningen,

Gorsen, den 21 Januari 1942

De Burgemeester,

M. ...

Getuigenverklaring van twee bureu over de schade op een akker van Emiel Bangels.

ten gevolge van het afgraven van akkers en weilanden om het terrein te egaliseren, het plaatsen van de radars en bijhorende technische installaties, de bouw van barakken voor administratie en logement, de aanleg van loopgrachten en het opwerpen van beschermende wallen.

Bij Louis Motmans⁵⁶ aan de Weg naar Binderveld nemende Duitse bezetters in de loop van 1943 een grote voorraad materialen in beslag.

Verschillende jonge mannen van Nieuwerkerken zijn actieve weerstanders. Isidoor Bamps⁵⁷ is student en woont bij zijn ouders in de Kerkstraat. Op 3 april 1944 richten Duitse agenten schade aan de huisraad aan als zij hem in de woning van zijn ouders zoeken. Vijf dagen later is Isidoor een van de weerstanders die een overval uitvoeren op het treinstation van Geetbets met de bedoeling een postzak met rantsoenzegels buit te maken. Bamps wordt tijdens de operatie in Geetbets neergeschoten. Hij wordt naar hospitaal in Diest overgebracht, maar overlijdt daar op 11 april⁵⁸.

Het wedervaren van Isidoor Bamps is de prelude van de grote razzia in Nieuwerkerken in de nacht van 31 juli op 1 augustus 1944, waarbij één weerstander wordt doodgeschoten en negen anderen worden weggevoerd. Acht van hen sterven in ellendige omstandigheden in Duitse kampen⁵⁹.

Jozef Nijns⁶⁰ is een 24-jarige telegraafbediende. Hij is getrouwd met Eugenie Plevoets. Samen met hun 1 maand oude kind wonen zij op de Dries. Hij wordt gedood als Duitse agenten hem willen aanhouden.

Armand Bamps⁶¹ is de vader van Isidoor, die eerder dat jaar neergeschoten is. Armand wordt naar Duitsland afgevoerd en overlijdt op 24 december van hetzelfde jaar in het Duitse kamp van Schandelah, dat een buitenpost is van het concentratiekamp van Neuengamme in Nedersaksen.

Armands 16-jarige zoon Pierre Bamps⁶² wordt ook aangehouden. Hij overleeft de mishandelingen⁶³.

Louis Borgers⁶⁴ is de echtgenoot van Philomena Vanstraelen en woont in de Tichelrijstraat. Hij overlijdt op 17 januari 1945 in het concentratiekamp van Neuengamme bij Hamburg⁶⁵.

De broers Maurice⁶⁶ en Paul Meeuwissen⁶⁷ uit de Kerkstraat overleven de kampen⁶⁸.

Hubert Vandormael⁶⁹ is de 59-jarige koster van Nieuwerkerken. Hij overlijdt op 29 januari 1945 in het kamp van Neuengamme. Hij wordt samen met zijn zonen Emiel⁷⁰ en Urbain⁷¹ aangehouden. Emiel is 29 als hij op 21 mei 1945 in het kamp van Sandbostel in Nedersaksen sterft. Sandbostel was oorspronkelijk een kamp voor krijgsgevangenen, maar in april 1945 huisvest het ook circa 9.500 overlevenden van Neuengamme en zijn buitenposten.

Een Duitse radar zoals die in Nieuwerkerken.

Zijn drie jaar jongere broer Urbain is einde april 1945 overleden in het concentratiekamp van Ravensbrück in het latere Oost-Duitsland.

De broeders Remi (Firmin)⁷² en René Vanstraelen⁷³ wonen bij hun ouders in Tichelrij. Remi is 17 als hij wordt aangehouden. Hij overlijdt op 9 december 1944 in het kamp van Neuengamme. Zijn vier jaar oudere broer René is zes dagen eerder gestorven, op 3 december 1944, in het concentratiekamp Meppen-Versen, dat dan ook een buitenpost van het kamp van Neuengamme is.

De achtste weggevoerde van 1 augustus 1944 in Nieuwerkerken is Gaston Gilis. Hij is 22 als hij op 25 september 1944, minder dan twee maanden na zijn aanhouding, in het kamp van Schandelah overlijdt. Over zijn aanhouding worden in de dossiers oorlogsschade geen gegevens aangetroffen.

Op 4 september 1944 komen terugtrekkende Duitsers door Schelfhei. Bij Isidoor Mees⁷⁴ stelen zij twee jonge zware trekpaarden. Ook bij Pierre Carlens⁷⁵ en bij Maria Cuypers⁷⁶ in de Kerkstraat wordt gestolen.

Jozef Motmans⁷⁷, die één van de eerste inwoners van Nieuwerkerken is die met materiële oorlogsschade te maken krijgt als een Duitse soldaat in mei 1940 zijn fiets steelt, is volgens

De gedachtenissteen voor de slachtoffers van de verzetsactie van 8 april 1944 in Geetbets.

de bewaarde dossiers ook de laatste die materiële schade te betreuren heeft: in de loop van september 1944 stelen terugtrekkende Duitse soldaten zijn paard.

Wijer: mei 1940, infrastructuurwerken, een neergestort vliegtuig, V1's en de plundering van de woning van de familie Lambrechts

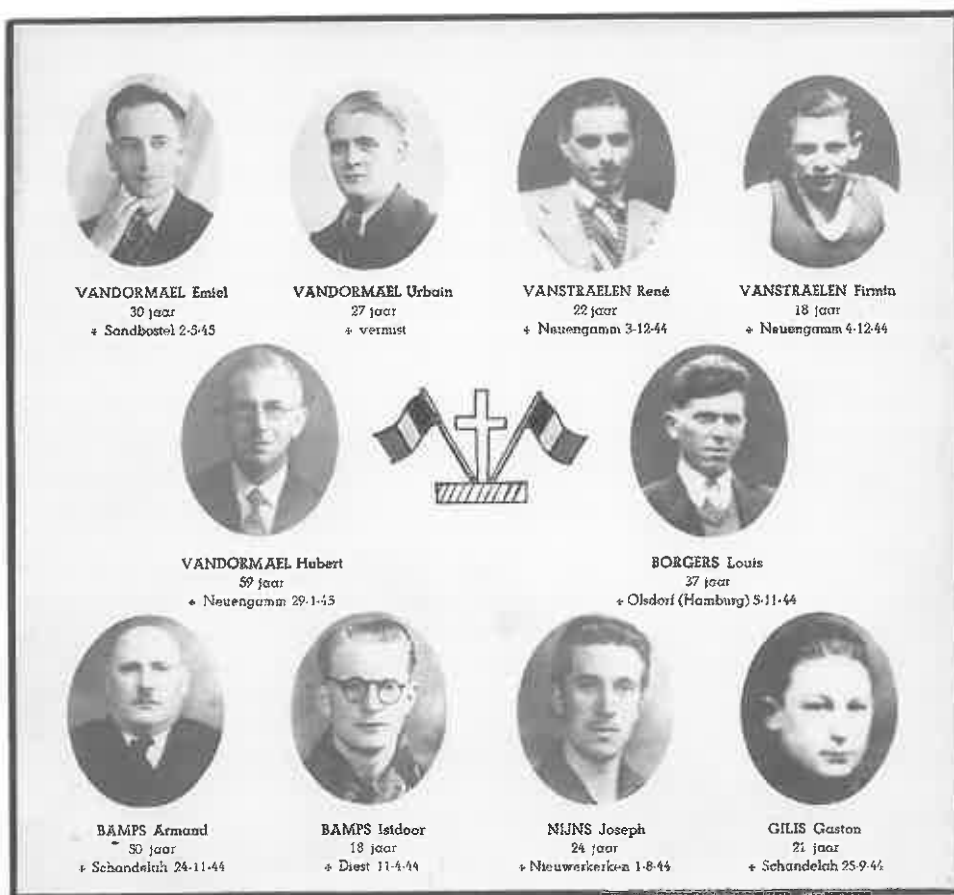
Edmond Copis en zijn echtgenote⁷⁸ baten een boerderij met een winkel uit in de Grotestraat in Wijer. Zij zijn in het voorjaar van 1940 bij de eersten in Wijer die af te rekenen krijgen met de gevolgen van de oorlogsdreiging. Van februari tot mei 1940 wordt hun hoeve gedeeltelijk bezet door Belgische militairen, die er een brandstofdepot inrichten. Op 4 mei 1940 beschadigt een legervrachtwagen het poorthuis en vernielt de twee arduinstenen die links en rechts van de poort de gevels moeten beschermen. De militairen die de administratie van het depot doen, zijn bij Copis ingekwartierd en beschadigen zes stoelen, een kapstok, twee tapijten, een tafel en een tafellaken, een luster en een wasdroger. Gedurende de dagen na de inval van 10 mei trekken Duitse militairen door Wijer en plunderen de winkel van Copis. Zij nemen er koffie, likeuren, conserven, sokken en suikergoed mee. Op 13 juli wordt zijn woning een tweede keer door Duitse militairen bezet. Zij maken van een weide van Copis gebruik om er dertien paarden te laten grazen en er oefeningen te houden. Bovendien verwonden de paarden twee vaarzen van Copis zodanig dat er op de dieren een

Oorlogsschade in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer tijdens de Tweede Wereldoorlog, 1939-1945

noodslachting toegepast moet worden.

Ook Theo Van Tilt en zijn echtgenote⁷⁹, die aan de Grotestraat een *kuikenwekerij* uitbaten, krijgen al snel te maken met de gevolgen van de oorlog. In mei 1940 stelen Duitse militairen bij hen een fiets. Veel erger is dat in de eerste dagen na de inval de elektriciteit in de gemeente uitvalt. Daardoor vallen ook hun elektrische broedmachines zonder stroom, waardoor 19.500 broedeieren verloren gaan.

In Nieuwerkerken en Wijer wordt met verbazing gereageerd als de Duitse luchtmacht vanaf 1941 op een van de hoogste punten van Nieuwerkerken, op Begijnenbos, een radarsite uitbouwt. Naast radarinstallaties komen er barakken waarin de bemanning kan schuilen,

Gedachtenisprentje voor de tien dode weerstanders en politiek gevangenen van Nieuwerkerken.

barakken voor logement, voor het opslaan van de voorraden en voor de administratie. De radarsite grenst aan Wijer en het is dus niet verwonderlijk dat de werken die aan de uitbouw van de site te pas komen ook in Wijer gevolgen hebben. Vijf personen uit Wijer dienen bij het Ministerie van Wederopbouw een dossier in met de vraag voor een vergoeding van schade die te maken heeft met de aanleg van de radarinstallatie.

Gasparina Hendrickx⁸⁰ verklaart dat Duitse militairen in de loop van oktober 1941 ter hoogte van haar akker de weg verbreed hebben, en daarvoor een stuk van haar land afgegraven hebben. Zij heeft een arbeider tien dagen moeten laten werken om het land weer in zijn oorspronkelijke staat te herstellen. Willem Bartholomevis⁸¹ van de Opperstraat verklaart na de oorlog dat twee mannen 14 dagen gewerkt hebben om zijn akker, die in de loop van oktober 1941 door Duitsers vernield is, weer vlak te maken. Jozef Vandekerckhof⁸² uit de Opperstraat verklaart veldvruchten verloren te hebben doordat de Duitse bezetters van oktober tot december 1941 op zijn land barakken en andere installaties voor de radarpost van Nieuwerkerken bouwen. Leopold Vanstraelen⁸³ van de Schansstraat ziet in de zomer van 1942 een korenveld van 25 aren verloren gaan doordat de Duitse bezetters *de gronden totaal onbruikbaar maakten met loopgrachten*.

Pierre Tournelle en zijn echtgenote⁸⁴ wonen in de Opperstraat. Hun woning is op 11 september 1942 bezet door Duitse militairen die betrokken zijn bij de werking van de *installaties voor vliegtuigobservatie*, en die volgens de aangifte van het koppel voor 2.000 frank schade aan hun woning aanrichten. Voorts hebben die Duitse militairen op 14 juni 1944 een radio gestolen. Tot slot geven zij nog schade aan omdat zij vanaf september 1942 gedurende drie jaren een perceel van 20 aren niet hebben kunnen bewerken.

Op 5 november 1943 stort een vliegtuig van de geallieerden neer in een boomgaard op Zwartheinde, die eigendom is van Gerardine Copis⁸⁵ van de Grotestraat. De weduwe ziet daarbij hoogstambomen, een deel van de haag en een deel van de draadomheining verloren gaan.

Jozef Festraets⁸⁶ uit de Schansstraat werkt voor de Belgische Spoorwegen in de werkplaatsen bij het station van Hasselt. Hij is een van de slachtoffers als het station op 8 april 1944 door de Amerikaanse luchtmacht gebombardeerd wordt. Gewond wordt hij naar het gasthuis van Hasselt overgebracht. Zijn kledij en alle voorwerpen die hij die dag bij zich heeft zijn verdwenen of volledig vernield. Het grootste verlies is zijn *nieuwe velo*, maar ook zijn schoenen, zijn jas, zijn *klak*, een paar sokken, een lederen tas, een drinkbus, een handdoek en *een paar blokken* worden door deze arbeider node gemist.

Theo Lambrechts woont tijdens de oorlog in de Grotestraat. Zijn echtgenote is in 1934 overleden. De leden van de familie staan bekend als verzetslieden. Op 3 mei 1944 wordt hun huis overvallen door Duitse politiemensen. De zonen René en Tony zijn op dat moment niet thuis, en hun broers Louis en Edmond weten te ontsnappen. Theo en zijn dochter Gusta worden meegenomen naar de gevangenis in Hasselt⁸⁷.

Een maand later, op 10 juni, overvallen Louis en René Lambrechts samen met vijf kompanen de gevangenis om hun vader en zuster te bevrijden. Zij slagen erin Theo, Gusta en veel andere gevangenen te bevrijden. René en vier anderen overleven de actie echter niet. De overlevenden verzamelen zich in Zelem. Daar zien zij, in een woning waar verzetsmensen elkaar vaker ontmoeten, ook Edmond en Tony terug. In de nacht van 28 op 29 juni wordt de woning door Duitse politiemensen en militairen omsingeld en overvallen. In het vuurgevecht dat dan volgt wordt Theo Lambrechts doodgeschoten. Louis, Edmond en Gusta worden aangehouden. De volgende dag worden Louis en Edmond ter dood veroordeeld en in Hechtel terechtgesteld. Gusta wordt naar Duitsland afgevoerd.

Ondertussen is Theo's huis in Wijer op 12 juni volledig leeggehaald door de Duitse politie⁸⁸. De overlevenden van de familie dienen na de oorlog een dossier in waarin zij de schade aan de inboedel – hoofdzakelijk huisraad en kleermakersgerief – aangeven.

Tijdens de bevrijdingsdagen in september 1944 worden weilanden en akkers van Emile Buckers⁸⁹ uit de Grotestraat door Amerikaanse eenheden bezet om er geschut op te stellen. De veldvruchten op de akkers – aardappelen, bieten, rapen en raapkolen – gaan daarbij verloren en de afsluiting van de weide wordt vernield.

Een drietal maanden na de bevrijding, op 1 december 1944, wordt Wijer voor het eerst rechtstreeks geconfronteerd met de Duitse *wonderwapens*. Die dag stort een V1 neer in een akker bij Zwarteinde. De schokgolven die veroorzaakt worden door de ontploffing beschadigen de lemen boerderijen en woningen in de verre omgeving.

Het Duitse gevaarte is ingeslagen in de met koren ingezaaide akker van Stephanie Hendrix⁹⁰. Daarbij is 20 are koren verloren gegaan. Stephanie bezit twee woningen, aan het Zwarteinde en aan de Grotestraat, die beiden ten gevolge van de ontploffing beschadigd zijn.

Ook de woning met de kruidenierswinkel van Jos Gilis⁹¹ aan Zwarteinde is beschadigd. Alfons Menten en zijn echtgenote wonen in een lemen boerderijtje aan Zwarteinde. Zij zien ten gevolge van de ontploffing hun inboedel verloren gaan.

De familie Paesmans⁹² bezit een 30 jaar eerder verbouwde hoeve aan Zwarteinde, die zwaar beschadigd geraakt is. De V1 is deels op land van Paesmans terecht gekomen en heeft er een krater met een diameter van wel 15 meter geslagen. Na de oorlog moet de grond weer gelijk gemaakt worden en moet de bouwlaag hersteld worden.

Voorts veroorzaakt de inslag van de V1 en de daarop volgende ontploffing nog schade aan zes woningen en inboedels aan het Zwarteinde⁹³ en één aan de Grotestraat⁹⁴.

Op 20 december 1944 wordt Wijer voor de tweede keer opgeschrikt door de ontploffing van een V1. Deze keer komt het tuig in de boomgaard van Sidonie Vannitsen, echtgenote

b) TOTALE VERNIELING

VERNIELDE OF VERDWENEN VOORWERPEN			Handelswaarde in nieuwen staat op 31 Augustus 1930	Aftek voor ouderijs
Aantal	BEKNOPTE OPGAVE EN BESCHRIJVING	J'aartal van aan- schaffing		
	<i>nieuwe velo</i>	<i>43</i>	<i>1300 f.</i>	
	<i>een paar schoenen</i>	<i>43</i>	<i>150 f.</i>	
	<i>werkmanjas</i>	<i>43</i>	<i>150 f.</i>	
	<i>klak</i>	<i>44</i>	<i>20 f.</i>	
	<i>paar schoen</i>	<i>43</i>	<i>30 f.</i>	
	<i>lederen handtasch</i>	<i>40</i>	<i>75 f.</i>	
	<i>drinckbus</i>	<i>40</i>	<i>25 f.</i>	
	<i>handdoek</i>	<i>43</i>	<i>9 f.</i>	
	<i>paar klokken</i>	<i>44</i>	<i>12 f.</i>	
	Totaal		1721	
	Verschiel			

(1) Bij gebrek aan plaats, bijlagen gebruiken.

De aangifte van Jozef Festraets.

van Frans Wilms, in de Grotestraat terecht. Haar woning, op circa 100 meter van de plaats van de inslag⁹⁵, en drie boerderijen die op grotere afstand liggen, worden door de ontploffing beschadigd⁹⁶.

Bij wijze van besluit

Wie tijdens de Tweede Wereldoorlog ten gevolge van oorlogshandelingen belangrijke schade geleden heeft – de schade moet een bedrag van minstens 2.000 frank vertegenwoordigen – kan rekenen op een tegemoetkoming vanwege het Ministerie van Wederopbouw. In de bewaarde dossiers van de directie Hasselt van het Ministerie zitten 150 dossiers die betrekking hebben op schadegevallen in de dorpen die nu Nieuwerkerken vormen.

Uit die dossiers blijkt dat de mensen van Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer tijdens de oorlog verschillende keren met de gevolgen van het oorlogsgeweld te maken krijgen. Tijdens de mobilisatie wordt er schade aangericht aan de hoeve van Edmond Copis in Wijer en er zijn dossiers over fietsdiefstallen die aan gemobiliseerde Belgische militairen toegeschreven worden.

Oorlogsschade in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer tijdens de
Tweede Wereldoorlog, 1939-1945

In de kuikenwekerij van Theo Van Tilt in Wijer is de schade aanzienlijk als op 10 mei de elektriciteit uitvalt en duizenden broedeieren verloren gaan. Voorts krijgen de dorpen te maken met de gevolgen van de gevechten van de eerste dagen van mei en met de ongemakken die oprukkende en terugtrekkende troepen met zich brengen: opeisingen van fietsen en andere vervoermiddelen en vernielingen en opeisingen tijdens inkwartieringen.

Vanaf oktober 1941 krijgen vooral de mensen van Wijer en Nieuwerkerken te maken met Duitse militairen die de radarpost in Nieuwerkerken uitbouwen en bemannen, en met de opeisingen die daaraan te pas komen.

Zware schadegevallen zijn dikwijls het gevolg van onbedoelde luchtbombardementen. In maart 1941 lost een geallieerd vliegtuig zijn bommen boven Schelfhei. In november 1943 stort in een boomgaard op Zwarteinde in Wijer een geallieerde bommenwerper neer. In

Herdenkingsmonument voor de weerstanders van de familie Lambrechts en provinciaal monument voor de Weerstand in Wijer.

augustus 1944 richten de bommen van een voor zijn achtervolgers vluchtende geallieerde bommenwerper veel schade aan in Binderveld.

Op 8 april 1944 wordt Isidoor Bamps van Nieuwerkerken tijdens een verzetsactie in Geetsbets neergeschoten. Hij overlijdt op 11 april. Op 12 juni van dat jaar halen Duitse politiemensen de woning leeg van de familie Lambrechts in Wijer, die actief is in het verzet. In mei en juni betalen verschillende familieleden met hun leven voor hun verzetsactiviteiten.

In de nacht van 31 juli op 1 augustus 1944 vindt in Nieuwerkerken de meest traumatiserende gebeurtenis uit de oorlog plaats: een Duitse razzia en de wegvoering van een groep mannen die verdacht worden van medewerking aan de weerstand. De meesten van hen zien hun familie niet meer terug en sterven in Duitse kampen.

Tijdens de bevrijding, die voor onze dorpen op 6 september komt, wordt er vooral schade aangericht door Amerikaanse soldaten die er hun kampen opslaan. Terugtrekkende Duitsers nemen fietsen in beslag.

Na de bevrijding blijven onze dorpen niet van materiële schade gespaard. Nu zijn het de Duitse VI's die het land teisteren. De eerste valt al voor de bevrijding, op 4 september 1944, in Kozen. Op 4 november wordt Kozen een tweede keer door een Duitse raket getroffen. Op 1 en op 20 december stortten in Wijer twee VI's neer.

1 Dit artikel is het resultaat van een cursus *Historisch artikel schrijven*, ingericht door Heemkunde Nieuwerkerken in februari en maart 2022. Deelnemers waren Josiane Carlens, Eddy Cox, Valère Grauwels, Rombout Nijssen, Mario Raeymackers, Etienne Vanoirbeek en Ludo Vanrusselt.

De resultaten van dit onderzoek werden ingevoerd op de website *Onder de radar* van het provinciebestuur van Limburg. Het verdient aanbeveling dit artikel te lezen terwijl je op je computer deze website opent, klikt op *de kaart* en op de meldingen in Nieuwerkerken inzoomt: www.onderderadar.be.

2 Van Tilt diende al in 1940 een aangifte van de door hem geleden oorlogsschade in bij het Ministerie van Financiën. Verkeerdelijk ging hij er van uit dat hij daarmee alles gedaan had wat nodig was om zijn rechten te vrijwaren en aanspraak te maken op een vergoeding. Pas omstreeks de jaarwisseling 1959-1960 realiseerde hij zich dat het toch wel erg lang duurde voordat hij van de Administratie voor Wederopbouw iets vernam.

3 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de directie Hasselt van het Ministerie van Wederopbouw*, nr. 6006860.

4 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6022549.

5 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6017922.

6 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6022549.

7 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6026509.

8 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6017922.

9 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6017925.

10 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6022549.

11 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6022549.

12 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6023223.

13 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6023244.

14 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6009627, 6311885, 6311886.

15 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6011141.

Oorlogsschade in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer tijdens de
Tweede Wereldoorlog, 1939-1945

- 16 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6022079.
- 17 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6026509.
- 18 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6022549.
- 19 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6003566.
- 20 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6004469.
- 21 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6030016.
- 22 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6003273.
- 23 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6029908.
- 24 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6013929.
- 25 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6313522.
- 26 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6026410.
- 27 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6005185.
- 28 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6012658.
- 29 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6030083.
- 30 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6007362.
- 31 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6023634.
- 32 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6026410.
- 33 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6019733.
- 34 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6007360, 6313523-6313526.
- 35 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6023419, 6313523-6323526.
- 36 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6010087.
- 37 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6016648.
- 38 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6023641.
- 39 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6025976.
- 40 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6026163.
- 41 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6003325.
- 42 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6004330.
- 43 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6006425.
- 44 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6028314.
- 45 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6002943.
- 46 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6024852.
- 47 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6021250.
- 48 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6311442.
- 49 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6021204.
- 50 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6009489.
- 51 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6014868, 6016772, 6313517, 6313518, 6314823,
- 52 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6323148-6323152.
- 53 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6021204.
- 54 L. Schepens, *De Tweede Wereldoorlog 1940-1945. Groot-Nieuwerkerken. De luchtverdediging Raum 6, radarsite Nieuwerkerken*, Nieuwerkerken, 2016, 120 p.
- 55 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6002827, 6004158, 6011065, 6016774, 6017320, 6017355, 6017368, 6023158, 6024852, 6029512, 6030497, 6306383, 6306384.
- 56 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6323150.
- 57 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6028942.
- 58 G. Leus, *Dramatische overval op station te Geetbets (8/4/1944)*, in *Nooit meer oorlog. Verzetslui, oud-strijders, werkweigeraars... 1940-1945 in groot Nieuwerkerken. Een poging tot reconstructie*, Nieuwerkerken, z.d., p. 5-16.
- 59 G. Leus, *Razzia te Nieuwerkerken (1/8/1944)*, in *Nooit meer oorlog. Verzetslui, oud-strijders, werkweigeraars... 1940-1945 in groot Nieuwerkerken. Een poging tot reconstructie*, Nieuwerkerken, z.d., p. 17-20; M. Vanmuysen, *Razzia te Nieuwerkerken*, in *Idem*, p. 21-33.
- 60 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6028950.
- 61 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6028048.

- 62 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6028049.
- 63 P. Bamps, N° 44796. *Het verhaal van een weggevoerde*, Nieuwerkerken, 2012, 15 p.; W. Boffin, *Bamps Pierre Nieuwerkerken*, in *Nooit meer oorlog*, Nieuwerkerken, z.d., p. 34-38.
- 64 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6006640, 6027870.
- 65 W. Boffin, *Was de aanhouding van Louis Borgers een toeval ?*, in *Nooit meer oorlog*, Nieuwerkerken, z.d., p. 47.
- 66 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6028059.
- 67 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6028061.
- 68 W. Boffin, *De arrestatie van Paul en Maurice Meuwissen*, in *Nooit meer oorlog*, Nieuwerkerken, z.d., p. 46.
- 69 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6027867.
- 70 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6027869.
- 71 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6027868.
- 72 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6027639.
- 73 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6027640.
- 74 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6000329.
- 75 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6314635, 6314636.
- 76 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6311441.
- 77 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6024852.
- 78 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6023978, 6310326.
- 79 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6031227.
- 80 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6028838.
- 81 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6027231.
- 82 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6030316.
- 83 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6014906.
- 84 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6018308.
- 85 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6022985.
- 86 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6000126.
- 87 *Familie Lambrechts tijdens WO II*, Nieuwerkerken, 2012, 32 p.; W. Boffin, *Wie was René Lamrechts ?*, in *Nooit meer oorlog*, Nieuwerkerken, z.d., p. 49-55.
- 88 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6019948.
- 89 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6026777.
- 90 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6017020.
- 91 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6026153.
- 92 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6019776.
- 93 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6014494, 6014496, 6014499, 6020255, 6021665, 6021666, 6026150, 6300729-6300737.
- 94 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6021625, 6311119, 6311120.
- 95 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6022784.
- 96 Rijksarchief Hasselt, *Archief Wederopbouw*, nr. 6025983, 6022096, 6304216-6304223.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt